

Centrul pentru Jurnalism Independent

STIMULAREA GÂNDIRII CRITICE A JURNALIȘTILOR

- Dileme etice și editoriale -

STUDII DE CAZ DIN PRESA ROMÂNEASCĂ

3. Fiica demnitarului

Proiect finanțat de:

**Ambasada Regatului Țărilor de Jos
- prin programul MATRA -**

Ambasada Statelor Unite ale Americii

București
2007

Această broșură a fost realizată în cadrul proiectului **Stimularea Gândirii Critice a Jurnaliștilor**, coordonat de **Centrul pentru Jurnalism Independent** și finanțat de **Ambasada Regatului Țărilor de Jos prin programul MATRA și de Ambasada Statelor Unite ale Americii**. Scopul proiectului a fost de a stimula dezbaterile critice atât în procesul de predare a eticii în școlile de jurnalism, cât și în redacții, ca parte a procesului de decizie editorial. Astfel, regulile deontologice își vor regăsi reflectarea firească în conținutul produsului jurnalistic și nu vor mai fi privite ca simple elemente de teorie a presei.

Cele 9 broșuri editate în proiect le propun spre dezbatere studenților, jurnaliștilor și celor interesați de etica jurnalistică mai multe cazuri culese din presa românească. Cazurile sunt grupate pe teme.

Demersul nostru nu își propune să critice un ziar, o televiziune sau un ziarist anume. Cazurile au fost alese pentru valoarea lor de exemplu și pentru că ofereau un context foarte bun pentru a discuta o anumită problemă etică și implicațiile ei editoriale. Suntem convinși că multe alte exemple pot fi identificate și îi îndemnăm pe cei care folosesc aceste broșuri ca instrument de lucru să nu ezite să le menționeze și să le dezbată public.

Abordarea noastră este una dilematică – lăsăm intenționat fără răspuns întrebările etice pe care le ridicăm -, dar este și una critică de multe ori - nu ne ferim să exprimăm opinii față de comportamentele jurnalistice pe care le invocăm. Vă invităm să faceți același lucru când citiți aceste broșuri. Fiți și dilematici și critici și exprimați-vă opiniile proprii.

Autori:

Liana Ganea
Alexandru Brăduț Ulmanu

Coordonator editorial:

Ioana Avădani

Coordonator de proiect:

Mihaela Danga

Mulțumiri: Ștefan Căndea, Gabi Dobre, Dan Mihai, Cătălin Tolontan

© **Centrul pentru Jurnalism Independent**
Adresa: Bvd-ul Regina Elisabeta nr 32 (52), etaj 1
sector 5
București, România
Tel./Fax: 021-311 13 75
www.cji.ro

Expunerea temei:

În relatarea cazului următor, am ales să nu menționăm niciun fel de nume. Chiar dacă unii dintre cititori vor realiza despre ce și cine este vorba, preferăm ca, pentru a proteja intimitatea și demnitatea unora dintre persoanele implicate în acest caz, să păstrăm o discreție pe care multe dintre instituțiile de presă ce l-au relatat nu au manifestat-o la momentul potrivit.

Cazul este relevant sub mai multe aspecte: în primul rând, este vorba de modul în care jurnaliștii tratează victimele și în special victimele agresiunilor sexuale, o problemă ce se află în strânsă legătură cu protejarea intimității și a dreptului la propria imagine. Apoi, se poate discuta despre tratamentul diferit pe care îl acordă jurnaliștii personalităților, în comparație cu informațiile care privesc oameni obișnuiți. De asemenea, se poate vorbi aici și de modul în care jurnaliștii tratează minoritățile, precum și de măsura în care acțiunile concurenței dictează și influențează deciziile editoriale.

Faptele:

În redacția unui cotidian național, unul dintre jurnaliști a venit, în ședința de dimineață, cu știrea că fiica unui înalt demnitar a fost agresată. Mai mult, jurnalistul aflase, de la sursele sale din poliție, că victima depusese și plângere pentru viol, pe care a retras-o, însă, la scurt timp.

Informația comunicată întregii prese fusese că tânăra a fost agresată, fără nicio mențiune privind plângerea pentru viol. Victima fusese acostată de doi bărbați, în timp

ce ieșea din autoturismul pe care tocmai și-l parcuse în fața blocului în care locuia. Evenimentul se petrecuse ziua, într-o zonă centrală din București. Potrivit poliției, cei doi suspecți o loviseră pe tânără, o răpiseră cu propria ei mașină și o conduseseră pe o stradă lăturalnică dintr-un cartier mărginaș, unde o jefuiseră și o bătuseră crunt.

În redacția cotidianului, jurnalistul care a venit cu informația respectivă a pledat pentru ca ziarul să nu scrie de plângere. În rândul jurnaliștilor s-au creat două tabere: una care susținea necesitatea difuzării informației, iar cealaltă care se manifesta total împotriva demersului. Ambele tabere porneau de la ideea că tânăra fusese într-adevăr violată, dar își retrăsese plângerea în momentul în care realizase că vizibilitatea tatălui său va face ca acest caz să fie ultra-mediatizat.

Cei care argumentau în favoarea publicării informației privind violul, aduceau argumentul interesului public. Este important, spuneau ei, ca publicul să știe că un asemenea act se poate petrece ziua, în centrul Bucureștiului. Situația - o rudă apropiată a unui înalt demnitar poate cădea victimă unor asemenea fapte - este grăitoare pentru nivelul foarte scăzut de siguranță pe care îl prezintă capitala, argumentau jurnaliștii respectivi.

Cealaltă tabără susținea că era de ajuns ca ziarul să publice informația privind agresiunea, fără a menționa presupusul viol, pentru ca publicul să realizeze semnificația unei asemenea întâmplări. În condițiile în care este clar că victima nu dorește ca informația privind violul să devină publică, ea trebuie protejată - cu alte cuvinte, jurnaliștii trebuie să-i respecte dorința, pentru că dezvăluirea respectivei informații ar echivala cu un al doilea viol, de data aceasta asupra intimității persoanei.

După-amiază, cu puține ore înainte de închiderea ediției, o agenție de presă a difuzat informația că tânăra făcuse și plângere pentru viol, pe care o retrăsese ulterior. Ziarul nu mai avea exclusivitate asupra informației, care astfel ajunsese la întreaga presă.

Probleme etice:

Din start, acest caz contrapune interesul public principiului privind protecția intimității și, cu precădere, protecția victimelor unor fapte de natură extrem de sensibilă, așa cum sunt agresiunile sexuale.

Potrivit Codului Deontologic elaborat de Convenția Organizațiilor de Media¹, între premisele de la care trebuie pornit pentru înțelegerea noțiunii de interes public se numără:

"Orice chestiune care afectează viața comunității este de interes public. Acesta nu se rezumă numai la aspectele politice, ci include orice altă împrejurare care prezintă interes pentru comunitate".

Pe de altă parte...

"Toate acțiunile, omisiunile, gesturile și cuvintele demnitarilor, politicienilor și ale tuturor funcționarilor publici legate de exercitarea funcției lor sunt de interes public major. Viața privată a acestora este de interes public atunci când are relevanță pentru exercitarea funcției".

Și:

¹ www.cji.ro

"Atunci când nu există un interes public evident, libertatea de exprimare nu poate fi limitată decât de interesul protejării unui alt drept fundamental".

Analizând aceste trei paragrafe, putem ajunge la concluzia că întâmplarea care a implicat-o pe fiica demnitarului putea fi interpretată ca fiind de interes public (potrivit primului paragraf). Însă simpla legătură de rudenie, oricât de strânsă, cu un demnitar nu o încadra neapărat în categoria informațiilor de interes public (potrivit celui de-al doilea paragraf citat mai sus). Iar faptul că interesul public este, totuși, discutabil, accentuează ideea protejării dreptului fundamental la intimitate (așa cum reiese din cel de-al treilea paragraf redat din codul deontologic amintit).

În sprijinul celor care au susținut publicarea informației poate fi adus și unul dintre paragrafele din capitolul privind rolul jurnalistului, din același cod elaborat de Convenția Organizațiilor de Media:

"1.2. Jurnalistul este dator să caute, să respecte și să comunice faptele - așa cum acestea pot fi cunoscute prin verificări rezonabile - în virtutea dreptului publicului de a fi informat."

În același timp, între regulile care fac referință la conduita profesională a jurnalistului întâlnim următorul paragraf:

"2.1.2. Jurnalistul este dator să respecte viața privată a persoanei (inclusiv aspectele care țin de familie, domiciliu și corespondență). Amestecul în viața privată este permis atunci când interesul public de a afla informația prevalează. În acest context este irelevant dacă o persoană publică a dorit sau nu să

dobândească această calitate. O activitate nu este privată doar pentru motivul că nu este desfășurată în public."

Însă cel mai relevant paragraf pentru cazul de față este acesta:

"2.1.4. Identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, cu precădere cele ale agresiunilor sexuale, nu trebuie să fie dezvăluită, cu excepția situației în care există acordul acestora sau când un interes public major prevalează. De același regim beneficiază și persoanele defavorizate (bolnavi, persoane cu dizabilități, refugiați etc.)".

Cazul prezintă și un alt aspect, acela al discriminării etnice. Din rapoartele poliției, jurnaliștii au aflat că cei doi agresori ar fi fost de etnie romă. Ca și alte coduri deontologice, cel elaborat de Convenția Organizațiilor de Media, la care ne raportăm aici, cuprinde și precizări legate de modul în care trebuie tratate minoritățile:

"2.1.5. Jurnalistul este dator să nu discrimineze nici o persoană pe motive de rasă, etnie, religie, sex, vârstă, orientare sexuală ori dizabilități și să nu instige la ură și violență atunci când relatează fapte sau își exprimă opiniile."

În acest context, jurnaliștii trebuie să judece dacă precizarea etniei suspectilor este relevantă și dacă nu cumva acest demers ar putea fi discriminatoriu la adresa unei întregi comunități etnice, prin perpetuarea unor stereotipuri negative, în condițiile în care, cel mai adesea,

atunci când presupuții infractori sunt de altă etnie acest lucru nu este amintit.

Cum au ales jurnaliștii să rezolve situația:

În cele din urmă, ziarul în cauză nu a publicat informația privind presupusul viol. A fost singurul mare cotidian care a procedat astfel - toate celelalte au dezvăluit că fiica demnitarului depusese plângere pentru viol.

Totuși, publicația a deschis ziarul cu respectivul caz, publicând pe prima pagină fotografia victimei.

Etnia celor doi suspecți a fost menționată în mai multe articole de presă.

Concluzie:

Deciziile privind publicarea sau nepublicarea unor astfel de cazuri sau a unor detalii legate de acestea sunt adesea dificil de luat în redacție, mai ales în condițiile în care interesul public este discutabil, iar în calcul intră, pe lângă dreptul publicului de a fi informat, și modul în care se mișcă și acționează concurența. Cu toate acestea, jurnalistul nu trebuie să scape din vedere faptul că această profesie implică o importantă latură umană și că, uneori, prin modul în care înțelege să o exercite poate face mai mult rău decât bine. Acesta este și motivul pentru care codurile etice conțin precizări atât de radicale în privința protejării copiilor, victimelor, persoanelor cu dizabilități și a grupurilor dezavantajate sau marginalizate. Asemenea precizări sunt de natură să clarifice lucrurile și să simplifice procesul de luare a deciziilor în redacție.

În acest context, este de înțeles faptul că organizații precum Convenția Organizațiilor de Media, Centrul pentru Jurnalism Independent sau Agenția de Monitorizare a Presei

au condamnat public gestul mai multor ziare de a face publice, în acest caz, detalii privind victima și presupusa agresiune sexuală.

În discuțiile pe care realizatorii acestui volum le-au avut cu diverse grupuri de studenți și jurnaliști din mai multe orașe pe marginea acestui caz, unii dintre participanții la dezbateri au remarcat că, deși ziarul în cauză nu a publicat, în cele din urmă, faptul că victima fusese, probabil, violată, a ales, totuși, să scoată în evidență subiectul drept cel mai important al zilei, publicând, totodată, fotografia victimei. Unii au fost de părere că protecția victimei ar fi trebuit să meargă până la ascunderea totală a identității.

O altă idee care a apărut în timpul discuțiilor despre caz și care, potrivit participanților la dezbateri, ar fi putut să rezolve într-un mod mai ușor acceptabil conflictul dintre nevoia de a servi interesul public și datoria de a proteja victima, a fost că ziarele ar fi putut relata cazul, specificând că fiica unui demnitar a fost agresată, fără a-i dezvălui însă identitatea. După știința noastră, niciunul dintre cotidienele care au scris despre caz nu a adoptat această soluție.

Răspundeți temelor și întrebărilor de mai jos și argumentați:

1. Dumneavoastră cum ați proceda? Ați publica informația privind plângerea retrasă, în condițiile în care ați fi siguri de informație?
2. Considerați că faptul că o agenție de presă a difuzat informația privind depunerea și retragerea plângerii pentru viol era de natură să schimbe datele problemei și să influențeze decizia editorială de publicare sau nepublicare?

3. În ce fel ar fi fost diferit acest caz dacă victima ar fi fost o persoană obișnuită, și nu ruda apropiată a unui înalt demnitar al statului?
4. Credeți că a fost justificat ca ziarul să acorde o asemenea importanță cazului, încât să deschidă prima pagină cu știrea privind agresiunea și cu fotografia victimei?
5. O dilemă secundară pentru jurnaliști a fost faptul că, potrivit poliției, cei doi agresori erau romi. Credeți că menționarea etniei ar fi fost relevantă și necesară?